

Η Σιφνέικη ταυτότητα: Τοπίο και Αρχιτεκτονική

Χριστίνα Δωρή - Αρχιτέκτων

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς σ' ένα παραδοσιακό περιβάλλον όπως η Σίφνος, είναι ένα ζήτημα που δεν μπορεί να εξεταστεί ανεξάρτητα από τις οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες του τόπου. Τα τελευταία χρόνια, η ανάπτυξη του τουρισμού εις βάρος των πρωτογενών δραστηριοτήτων ήταν φυσικό να επιφέρει μια βαθμιαία αλλοίωση στο φυσικό και δομημένο περιβάλλον του νησιού. Η σημερινή οικονομική κρίση δημιουργεί ευνοϊκούς όρους για να ξανατεθούν τα ζητήματα ανάπτυξης και να προωθηθεί ένας σχεδιασμός που θα διασφαλίζει την ιδιαίτερη φυσιογνωμία του νησιού.

Αρχιτέκτονες, εργολάβοι, ιδιοκτήτες, χτίζουν σ' ένα οικιστικό περιβάλλον που δημιουργήθηκε στο πέρασμα του χρόνου με σοφία και απλότητα. Η παραδοσιακή αρχιτεκτονική διέπεται από στοιχειώδεις κανόνες, είναι μια γλώσσα με συντακτικό και λεξιλόγιο. Για να υπάρξει αρμονική συνέχεια, πρέπει αυτή να μελετάται διαρκώς, έτσι ώστε να μπορέσει να ξαναδιατυπωθεί, απαντώντας σε σύγχρονες ανάγκες.

Το πιο σημαντικό όμως είναι να κρατηθεί ο τρόπος σκέψης και η πνευματική διάθεση, που διαπνέει τη σιφνέικη αρχιτεκτονική. Η εμπειρία από τη δουλειά με ντόπιους μάστορες, και η ζωή στο νησί, δείχνουν ότι η σιφνέικη παράδοση επιβιώνει. Επομένως και η αρχιτεκτονική, ως έκφρασή της, είναι θεμιτό, και μπορεί να διατηρηθεί.

ΕΙΣΗΓΗΣΗ

1. Ανάπτυξη και προστασία

Πριν περίπου 35 χρόνια, μια φίλη, 15 χρονών τότε, είχε ρωτήσει τον πατέρα μου, γιατί πρέπει να προστατεύεται η παραδοσιακή αρχιτεκτονική, αφού οι άνθρωποι, τα γούστα, και οι ανάγκες αλλάζουν. Της είχε απαντήσει: «Για τον ίδιο λόγο που θα θέλαμε να προστατέψουμε ένα σοφό γέρο, για να μαθαίνουμε απ' αυτόν».

Το γιατί, έχει απαντηθεί με πολλά επιχειρήματα, και έχει γίνει λίγο – πολύ συνείδηση για τον περισσότερο κόσμο: Για λόγους μοναδικότητας και ιστορικής συνέχειας, λόγους αισθητικής και λειτουργικής αξίας, και ακόμη λόγους συναισθηματικούς και βιωματικούς, που έχουν να κάνουν με την ανάγκη μας να έχουμε αναγνωρίσιμη ταυτότητα που προσδιορίζεται από τον τόπο καταγωγής μας. Όμως, το πώς προστατεύουμε καλύτερα την αρχιτεκτονική κληρονομιά που μας παραδόθηκε, δηλαδή τα κελύφη και το περιβάλλον, για να το παραδώσουμε κι εμείς, με τη σειρά μας, στις επόμενες γενιές, δεν είναι ιδιαίτερα ξεκάθαρο.

Από το πρώτο ακόμα συμπόσιο στη Σίφνο, το 1976, η άποψη ήταν ότι δεν έχει νόημα η μουσειακή συντήρηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής, δηλαδή το να προσπαθούμε να διατηρήσουμε τα κτίρια, χωρίς να παίρνουμε υπόψη την κοινωνία που ζει σ' αυτά. Η αρχιτεκτονική κληρονομιά είναι μέρος της πολιτιστικής κληρονομιάς, και για να την προστατεύσουμε πρέπει να δούμε και να αντιμετωπίσουμε τα κοινωνικά αίτια που οδηγούν στην καταστροφή της. Τότε, τα αίτια ήταν, απ' τη μια η εγκατάλειψη και αναζήτηση καλύτερων συνθηκών ζωής στην Αθήνα, απ' την άλλη η ραγδαία αύξηση του τουρισμού τους καλοκαιρινούς μήνες. Αντιγράφω από τα συμπεράσματα της Μαρίας Μωραΐτη στο κλείσιμο του συμποσίου, στις αρχές Σεπτεμβρίου του 1976:

«Διάσωση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς της Σίφνου σημαίνει φροντίδα για τον άνθρωπο που ζει και μοχθεί πάνω στο νησί. Σημαίνει ανάπτυξη όλων των οικονομικών δραστηριοτήτων που προσφέρονται στο νησί (γεωργία, κτηνοτροφία, κεραμική κλπ.) και όχι μονόπλευρη ανάπτυξη του τουρισμού, που μπορεί να δίνει βραχυπρόθεσμα οικονομικά κέρδη, οδηγεί όμως σταθερά προς την αλλοίωση του χαρακτήρα των κατοίκων, φθορά της ζωής του τόπου και αφανισμό όλων των πολιτιστικών αξιών».

Από τότε πέρασε πολύς καιρός. Όσα ειπώθηκαν με τις αγαθότερες προθέσεις, μας φαίνονται σωστά σήμερα, αλλά και τόσο πολύ μακριά από την πραγματικότητα των δεκαετιών που επακολούθησαν. Φυσικά και ο τουρισμός κυριάρχησε, εις βάρος των άλλων δραστηριοτήτων, ήταν οικονομικά νομοτελειακό. Δεν νομίζω ότι αφανίστηκαν οι πολιτιστικές αξίες, ούτε ότι αλλοιώθηκε τόσο ο χαρακτήρας των κατοίκων. Ως ένα σημαντικό βαθμό μάλιστα, η παραδοσιακή αρχιτεκτονική προστατεύτηκε για χάρη του τουρισμού.

Ήταν επόμενο το τοπίο και οι οικισμοί να αλλοιωθούν. Όχι στο βαθμό που έγινε σε άλλα νησιά. Σταθερά όμως, όλο και περισσότερο, προς αυτή την κατεύθυνση, ακολουθώντας τις δυνάμεις της αγοράς, που είναι ίδιες, είτε εδώ είτε στη Σαντορίνη, και τείνουν να επιφέρουν μια ομοιογενοποίηση. Κάθε νησί στις Κυκλάδες έχει τα δικά του τοπικά χαρακτηριστικά, τους δικούς του ανθρώπους, και τη δικιά του ιδιαίτερη αρχιτεκτονική. Όμως η μοναδικότητά του επισκιάζεται από ένα κοινό μοντέλο τουριστικής και οικοδομικής ανάπτυξης που καταλαμβάνει, και μ' αυτό τον τρόπο ακυρώνει τη φύση του, αλλοιώνοντας την ίδια του την ταυτότητα. Έτσι, οι εξοχές της Σίφνου, όπως και αλλού, παύουν σιγά σιγά να είναι εξοχές, σπέρνονται με παραθεριστικές μονοκατοικίες, κατοικίες προς εκμετάλλευση, τουριστικές μονάδες, χαράζονται από δρόμους, ράμπες πρόσβασης, σημαδεύονται από στύλους και καλώδια.

Βαδίζουμε με ένα μοντέλο ανάπτυξης που στηρίζεται στο εμπόριο της γης και της κατοικίας, κι ένα μαζικό τουρισμό που διαρκεί δύο μήνες το χρόνο, και που τώρα δεν είναι καν δεδομένος. Οι σημερινές συνθήκες οικονομικής κρίσης και οικοδομικής δυσπραγίας, ίσως είναι από μια άποψη ευνοϊκές για να σταθεί κανείς και να επανεξετάσει τα ζητήματα της ανάπτυξης. Αντί για γενικευμένη οικοπεδοποίηση, να προωθηθούν εναλλακτικές, ήπιες μορφές τουρισμού, μεγαλύτερης χρονικής περιόδου, (περιπατητικός, πολιτιστικός, αγροτικός, γαστρονομικός, κλπ). Να βοηθηθεί η αγροτική παραγωγή, η κτηνοτροφία, και άλλοι τομείς απασχόλησης, που με τη σειρά τους, εκτός του ότι μπορούν να επιφέρουν ένα βαθμό οικονομικής ανεξαρτησίας του νησιού και των κατοίκων του, θα ανεβάσουν και το επίπεδο του τουρισμού. Εξ άλλου το ποιούς ανθρώπους προσελκύουμε, τι παράγουμε και τι τρώμε, είναι συνιστώσες της ποιότητας της ζωής μας.

Αν υπάρξει αυτή η αλλαγή προς μια πιο ισόρροπη ανάπτυξη, που φαίνεται από τα πράγματα να είναι η μοναδική διέξοδος (ήδη έχουν αρχίσει να αυξάνονται τα μπουστάνια, τα τυροκομικά είναι σε καλό δρόμο, το σφαγείο, επιτέλους, ελπίζουμε θα τελειώσει κι αυτό), τότε ίσως να δούμε και τις βουλίστρες στα χωράφια όπως και τα μονοπάτια να επισκευάζονται. Ευτυχώς, υπάρχουν χέρια και άξιοι τεχνίτες για να το κάνουν αυτό. Τα τελευταία 1-2 χρόνια, καθώς έχει μειωθεί η οικοδομική δραστηριότητα, αρκετά συνεργεία σιφνιών οικοδόμων αναλαμβάνουν πλέον και λιθοδομές, που πριν από λίγο καιρό τις άφηναν σε άλλους. Η λιθοδομή, η ξερολιθιά, είναι από μόνη της ένα τεράστιο πεδίο απασχόλησης. Θα μπορούσαμε ίσως, με τη βοήθεια έμπειρων ανθρώπων, να αναζητήσουμε πόρους για επισκευή και συντήρηση λιθοδομών, υπό τύπο ενίσχυσης ή επιδότησης, όπως παλιότερα γινόταν από το Υπουργείο Γεωργίας.

2. Ανάπτυξη και πολεοδομικός σχεδιασμός

Αν και διαφαίνεται μια τάση ανάπτυξης του πρωτογενούς τομέα και η οικοδομική δραστηριότητα είναι σχεδόν στάσιμη, δε θα ήταν σωστό να περιμένουμε ότι ένα τόσο ευαίσθητο τοπίο σαν αυτό της Σίφνου, θα προστατευτεί από μόνο του, κατά τύχη, μόνο με τα διατάγματα για τη δόμηση που ισχύουν σήμερα γενικά για το νησί. Ουσιαστικά, πλην μερικών περιοχών που είναι δημόσιες και έχουν χαρακτηριστεί δασικές, η υπόλοιπη ύπαιθρος της Σίφνου είναι ευάλωτη στην υπέρμετρη οικοδομική εκμετάλλευση.

Είναι απαραίτητο, και η σημερινή συγκυρία είναι κατάλληλη, να εκπονηθεί, όπως και στην Πάρο, ένα πολεοδομικό σχέδιο με μελέτη εμπειριστατωμένη, εξειδικευμένη για κάθε περιοχή του νησιού, που θα θεσμοθετεί τις ειδικές περιοχές - όπως για παράδειγμα η περιοχή Natura - θα θέτει όρους στις χρήσεις της γης, στη δόμηση, στην κατάτμηση, θα προστατεύει και θα αναδεικνύει τα ιδιαίτερα στοιχεία του τόπου (πύργους, μύλους, εκκλησίες, αλώνια), θα ορίζει τους απαραίτητους για τη γεωργία αγροτικούς δρόμους με αντικειμενικά κριτήρια και θα επανεξετάσει πιθανόν τα όρια των οικισμών. Γενικά μια μελέτη που θα είναι εργαλείο και επένδυση για το μέλλον του νησιού. Αυτό βέβαια, δεν γίνεται χωρίς την πολιτική βούληση και την αποδοχή των ίδιων των Σιφνιών και των εκπροσώπων τους στο Δήμο.

Το ζήτημα της οικοδόμησης στο νησί πρέπει να γίνει υπόθεση της τοπικής κοινωνίας, γιατί το μέλλον του νησιού εξαρτάται από το φυσικό και το δομημένο περιβάλλον του. Θέλει ενημέρωση και διάλογο, και αποτελεσματικές παρεμβάσεις προς την πολιτεία. Για παράδειγμα, δεν είναι θεμιτό, μεγάλα και σημαντικά έργα, όπως το λιμάνι, το καινούργιο σχολείο, το κτίριο του ΟΤΕ παλιότερα, να σχεδιάζονται χωρίς επαρκή δημόσιο διάλογο και μάλιστα από ανθρώπους που δεν έχουν σχέση με το νησί. Το αποτέλεσμα είναι αφ' ενός σπατάλη του δημόσιου χρήματος, γιατί τα έργα αυτά ξεφεύγουν από την κλίμακα και τις αληθινές ανάγκες του νησιού, αφ' ετέρου ζημιά στο περιβάλλον, και, σε τελική ανάλυση, και στον τουρισμό.

Επίσης, καλό θα ήταν κατά τη γνώμη μου, θέματα όπως το ενεργειακό, πώς δηλαδή μπορεί να παραχθεί φθηνότερη ηλεκτρική ενέργεια για όλους με τρόπο φιλικό προς το περιβάλλον, να απασχολήσουν άμεσα την τοπική κοινωνία και να γίνει κάποιος σχεδιασμός για το μέλλον. Μια τάση που έχει αρχίσει να δημιουργείται τώρα, είναι κάθε σπίτι να εγκαθιστά φωτοβολταϊκά στην ταράτσα, επειδή η ΔΕΗ επιδοτεί τις κι-

λοβατώρες. Το αποτέλεσμα αυτής της πρακτικής θα είναι ένα αισθητικό πρόβλημα στο περιβάλλον. Το ζήτημα λοιπόν θα έπρεπε να εξεταστεί προσεκτικά.

Τα παραπάνω μοιάζουν εκτός θέματος, που είναι: η αρχιτεκτονική δημιουργία στο παραδοσιακό περιβάλλον. Την εικόνα του νησιού όμως, δεν την διαμορφώνει το μεμονωμένο κτίριο, αλλά η γενική πολεοδομική κατάσταση. Αν χάσουμε τις εξοχές της Σίφνου γιατί θα είναι ιδιωτικοί κήποι που περιβάλλουν βίλλες, ή αν αφήσουμε τους οικισμούς να γίνουν απλά και μόνο κέντρα διασκέδασης, τότε το ότι κρατήσαμε μερικές στοιχειώδεις αρχές της σιφνέικης αρχιτεκτονικής θα είναι μικρή παρηγοριά. Η Σίφνος θα έχει χάσει την ταυτότητά της.

3. Αρχιτεκτονική στους παραδοσιακούς οικισμούς

Η αρχιτεκτονική δημιουργία, όσο κι αν ελέγχεται από διατάγματα και αρχιτεκτονικές επιτροπές, καθορίζεται από τους οικονομικούς παράγοντες της εποχής και διαμορφώνεται από όλους όσους εμπλέκονται στη διαδικασία της παραγωγής του κτισμένου χώρου: όχι μόνο τους αρχιτέκτονες, αλλά και τους ιδιοκτήτες εργοδότες, είτε είναι επιχειρηματίες της οικοδομής είτε απλοί ιδιώτες. Τα κτίρια όμως συνήθως έχουν μεγαλύτερη ζωή από τους ανθρώπους, θα χρησιμοποιηθούν κι από άλλες γενιές, πιθανόν να αλλάξουν χρήσεις μέσα στο χρόνο, κι εμείς έχουμε ένα χρέος να σχεδιάζουμε και να χτίζουμε όσο μπορούμε πιο υπεύθυνα.

Πώς λοιπόν σχεδιάζουμε για τις σημερινές ανάγκες, επιθυμίες, επιχειρηματικές απαιτήσεις, σε ένα παραδοσιακό περιβάλλον όπως η Σίφνος; Έχουν γίνει δεκάδες μελέτες για την αρχιτεκτονική και τους οικισμούς του νησιού, από Έλληνες και ξένους, φοιτητές και ακαδημαϊκούς. Πολλές αναλύσεις για την τυπολογία των κτιρίων, τον τρόπο που έχουν εξελιχθεί οι οικισμοί, τη σχέση μεταξύ του δημόσιου και ιδιωτικού χώρου, κλπ. Στόχος των περισσότερων, είναι να περιγραφεί και να ερμηνευτεί το πώς, με απλά μέσα και μορφές, στοιχειώδεις κανόνες σύνθεσης, και περιορισμένο αριθμό υλικών, κατάφερε αυτή η κοινωνία ανθρώπων, να δημιουργήσει οικισμούς με μοναδική αισθητική και λειτουργική αξία, μορφολογική ενότητα, ομοιογένεια, αλλά και πολυπλοκότητα.

Η γενική διαπίστωση είναι ότι το Σιφνέικο σπίτι, όπως και ο οικισμός, φτιάχνονται ακολουθώντας ένα κοινό λεξιλόγιο, μια κοινά αποδεκτή γλώσσα, ένα κοινό συντακτικό. Υπάρχουν για παράδειγμα συγκεκριμένοι τρόποι που συνδέονται και σχετίζονται οι χώροι μεταξύ τους, ομοιότητες στον τρόπο που συνθέτονται οι όγκοι, υπάρχουν κανόνες στη σύνθεση των όψεων, στη διαφοροποίηση των υψών, τις αναλογίες των ανοιγμάτων, τη χρήση των υλικών, και υπάρχουν κοινά αποδεκτοί τύποι για τα επιμέρους στοιχεία, τις πεζούλες, τις καμινάδες, τις πανωστριές, τα ανώφλια κλπ. Ταυτόχρονα όμως υπάρχει και ευελιξία στους κανόνες αυτούς, και δημιουργική προσαρμογή στις εκάστοτε συνθήκες.

Είναι για μένα λοιπόν αυτονόητο, ότι αν θέλουμε να υπάρξει αρμονική συνέχεια και προσαρμογή στο περιβάλλον, οφείλουμε να συνεχίσουμε να χρησιμοποιούμε και τώρα τα ίδια εργαλεία, το ίδιο λεξιλόγιο και συντακτικό. Ο σιφνέικος τρόπος θα έπρεπε συνέχεια να μελετάται και να ξαναδιατυπώνεται, απαντώντας ταυτόχρονα στις σημερινές ανάγκες. Κατά τη γνώμη μου αυτή είναι μια εξαιρετικά δημιουργική διαδικασία με πολλές προκλήσεις. Έχει κατ' αρχήν τη δυσκολία της ενσωμάτωσης των κοινών σύγχρονων απαιτήσεων: Για παράδειγμα, το ότι το λουτρό είναι πια μέσα στο σπίτι,

και κάπως πρέπει να εξυπηρετεί τις κρεβατοκάμαρες, και κατά προτίμηση όχι μέσω του σαλονιού, ανατρέπει την κλασσική τυπολογία, που είναι σάλα-δύο κάμαρες.

Άλλη σημαντική διαφορά με το παρελθόν, είναι ότι ενώ παλιά υπήρχε μια λίγο-πολύ ομοιογενής πολιτιστικά κοινότητα, σήμερα υπάρχουν διαφορετικές ομάδες χρηστών που κι αυτές στο εσωτερικό τους δεν είναι ομοιογενείς: Με μια πρόχειρη ματιά, είναι οι ντόπιοι, με τις δικές τους διαφοροποιήσεις, και οι μη Σιφνιοί, εργαζόμενοι ή επιχειρηματίες. Επίσης είναι οι περιστασιακοί τουρίστες, και οι μόνιμοι επισκέπτες, έλληνες και ξένοι, οι οποίοι θέτουν κι αυτοί τις δικές τους προδιαγραφές. Οι μόνιμοι κάτοικοι, όπως είναι φυσικό, πιέζουν για όσο το δυνατό μεγαλύτερη λειτουργικότητα και οικονομία, οι ξενοδόχοι για τη μέγιστη δυνατή οικονομική απόδοση της επένδυσής τους, που είναι συνυφασμένη με τις απαιτήσεις της τουριστικής αγοράς, ενώ οι μόνιμοι παραθεριστές, δίνουν περισσότερο βάρος στην αισθητική, όπως και αν την εννοούν.

Αντλώντας πάλι από τη γνώση που μας προσφέρει η παραδοσιακή αρχιτεκτονική της Σίφνου, θα δούμε ότι η τυπολογία των κτιρίων ήταν αρκετά ευέλικτη ώστε να προσαρμόζεται σε πολλές και διαφορετικές απαιτήσεις. Υπάρχουν δηλαδή πολλοί τύποι και παραλλαγές, που ικανοποιούν τις εκάστοτε ανάγκες, και που προσαρμόζονται στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του οικοπέδου. Παρόλα αυτά υπάρχει ενότητα και ομοιογένεια στο σύνολο, γιατί ακολουθείται μια λογική, ένας κοινός τρόπος σκέψης, συγκεκριμένες αρχές. Αυτές, ή έστω κάποιες από αυτές, θα μπορούσαμε κι εμείς να κρατήσουμε σήμερα.

Για παράδειγμα:

- τη σημασία της σάλας, που είναι ο πυρήνας του σπιτιού, και τον τρόπο που κυριαρχεί σαν όγκος στη σύνθεση, τη συμμετρία στην όψη της, τα τονισμένα σε ύψος ανοίγματά της, όλα δηλαδή αυτά τα στοιχεία που σηματοδοτούν την επίσημη, πιο δημόσια, λειτουργία της. Επίσης,
- την αποφυγή προθαλάμων και διαδρόμων,
- τον κεντρικό ρόλο της αυλής στη ζωή του σπιτιού, και τον τρόπο που αυτή διαμορφώνεται,
- τη σχέση της κουζίνας με την αυλή,
- τη σχέση με το χρώμα, το πράσινο και το χωράφι,
- τη φυσικότητα των υλικών, και την κατασκευαστική σχέση μεταξύ τους,
- τη στατική απλότητα και την προσθετική λογική στη διάταξη των χώρων,
- τις διαστάσεις στους χώρους, που επιβάλλονται από τα συνήθη μήκη των ξύλων της οροφής,
- το πάχος του τοίχου, που παραδοσιακά ήταν μεγάλο, 50 εκ. και πάνω, το οποίο μπορεί τουλάχιστον να υπονοείται στις εξωτερικές όψεις εάν δεν χτίζουμε με λιθοδομή,
- τα παράθυρα στην εξωτερική περασιά του τοίχου. Ναι, είναι πιο ευάλωτα στη βροχή, αλλά κερδίζει κανείς την επιφάνεια της ποδιάς στο εσωτερικό του σπιτιού, και η όψη του κτιρίου έχει διαφορετική αισθητική,

- οι αναλογίες των ανοιγμάτων προς τους τοίχους να κρατηθούν, δηλαδή η αναλογία του χρώματος προς το λευκό, όπως και οι αναλογίες των διαστάσεων στα κουφώματα.

Κυρίως, είναι πάρα πολύ σημαντικό, να κρατήσουμε τον τρόπο σκέψης του Σιφνιού μάστορα. Οικονομία στην έκφραση, ευρηματικότητα στην παράκαμψη των δυσκολιών που μπορεί να συναντήσει κανείς, λύσεις που δεν χρειάζονται επιτήδευση και βαριά μηχανικά μέσα, δούλεμα κάθε λεπτομέρειας με αντίληψη και δημιουργικότητα. Ένα πλακόστρωτο, μια σκάλα, μπορεί να είναι από μόνα τους μάθημα αρχιτεκτονικής σύνθεσης. Η γνώση αυτή υπάρχει και σήμερα στα σιφνέικα συνεργεία, αρκεί κανείς να την αναζητήσει. Έχω δει ότι οι σιφνιοί τεχνίτες ανταποκρίνονται με χαρά, όταν τους ζητηθεί κάτι που συμφωνεί με την αρχιτεκτονική τους κληρονομιά - «α! το θέλεις σιφνέικο δηλαδή...» - και αντίθετα εκνευρίζονται όταν τους ζητηθεί κάτι που αντιστρατεύεται τις κατασκευαστικές τους αρχές - «φτιάξε μου μια λιθοδομή έτσι... ανάκατη».

Η μεγαλύτερη πρόκληση όμως είναι ότι η παραδοσιακή σιφνέικη αρχιτεκτονική υποδηλώνει μια ανθρώπινη έκφραση. Δεν είναι επιδεικτική, δεν προσπαθεί να καταπλήξει, δεν είναι σπάταλη, δεν εχθρεύεται ούτε υποτάσσει τη γη. Συνυπάρχει αρμονικά, είναι ανοιχτή στην κοινωνική επαφή, αγαπάει το φώς που παίζει με τη σκιά, φτιάχνει αγκαλιές για τις παρέες, χαμογελάει ευγενικά. Μας κάνει καλό στην ψυχή.

Επίσης, ενεργοποιεί και το σώμα: Ο χώρος είναι οικείος, σε προσκαλεί να τον κατοικήσεις, να τον χρησιμοποιήσεις. Το περπάτημα στις αυλές και τους πεζόδρομους δεν είναι παθητική εμπειρία, το σώμα συνομιλεί με το χώρο. Τα φυσικά υλικά, ο ασβέστης, η πέτρα, το ξύλο, που είναι αδρά και ανεπεξέργαστα ζωντανεύουν την αφή, και υποσυνείδητα ξυπνούν μνήμες. Γι αυτό η εμπειρία της Σίφνου είναι τόσο πολύτιμη: γιατί απαντάει στην ανάγκη μας για την ηρεμία που προσφέρει η οικειότητα και η επαφή με τη φύση.

4. Επίλογος

Αρχιτεκτονική στο παραδοσιακό περιβάλλον σημαίνει μελέτη ξανά και ξανά αυτού που μας έχει παραδοθεί, και έκφραση με μετριοπάθεια, προσαρμογή, κοινωνικότητα, αγάπη για τις εκδηλώσεις της ζωής και για τη φύση που μας περιβάλλει. Κατά τη γνώμη μου, η αρχιτεκτονική δεν είναι ελεύθερη καλλιτεχνική έκφραση. Είναι δημιουργία σ' ένα χώρο που έχει ιστορία και ταυτότητα, δημιουργία σ' ένα πλαίσιο πολιτιστικό, που οφείλει να το σεβαστεί, και σε μια φύση που επιβάλλει κι αυτή τους περιορισμούς της. Στην κατασκευαστική λογική και το πλάσιμο του κτιρίου, είναι απαραίτητο, για να διατηρηθεί η ιδιαίτερη φυσιογνωμία του νησιού, να χρησιμοποιείται η ίδια γλώσσα με τα πρωταρχικά της στοιχεία που χρησιμοποιούνταν και στο παρελθόν.

Στη Σίφνο πολιτιστικό πλαίσιο και ταυτότητα είναι ιδιαίτερα ζωντανά και έντονα. Αρκεί να σκεφτεί κανείς την αφοσίωση με την οποία φροντίζονται οι εκκλησίες, τη μουσική και το χορό, τους ζωντανούς εθιμικούς κανόνες που καθορίζουν όλες τις κοινωνικές εκδηλώσεις. Χωρίς να είναι ξενοφοβική, όντας ανοιχτή και σε άλλες κουλτούρες, η σιφνέικη κοινωνία πατάει γερά στα πόδια της, ξέρει από πού προέρχεται και πού στέκει, έχει συνοχή, δυναμισμό αλλά και ακεραιότητα. Δουλεύοντας με ντόπιους μάστορες, εργολάβους και τεχνίτες χαιρέται κανείς τη νοικοκυροσύνη, το

μεράκι, τη σοβαρότητα και υπευθυνότητα αλλά και το κέφι, το πηγαίο χιούμορ, την αλληλοϋποστήριξη που έχουν μεταξύ τους.

Όλα αυτά δείχνουν ότι η παράδοση είναι ζωντανή. Παράδοση και κοινότητα είναι αλληλένδετα. Ό,τι παραδίδεται, έχει ήδη κριθεί και αξιολογηθεί, και παραδίδεται ό,τι κρίνει η κοινότητα πως αξίζει. Το ίδιο ισχύει και για την αρχιτεκτονική κληρονομιά. Δεν σχεδιάζει κανείς στο κενό, αντιγράφοντας νεκρές φόρμες. Αυτό που λέγαν οι παλιότεροι «αληθινή αρχιτεκτονική», και εννοούσαν ειλικρινή, χωρίς φτιασίδια, χωρίς μιμητισμούς, είναι δυνατό να συμβαίνει. Εξ άλλου «παράδοση είναι να δημιουργείς».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Εταιρεία Σιφναϊκών Μελετών (2001): «Πρακτικά Α' Διεθνούς Σιφναϊκού Συμποσίου, Σίφνος 1998», Τόμος Γ', Αρχιτεκτονική- Λαογραφία.
2. Alexander, C. 1977. *A Pattern Language*. New York: Oxford University Press.
3. Σκουτέρη-Διδασκάλου, Ν. 1982. Η παράδοση της παράδοσης : Από τον καθημερινό στον επιστημονικό λόγο. Στο Χατζηγώγας, Γ. (επιμ.) *Αρχιτεκτονική και Παράδοση*.: Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Ατλαντίς.
4. Τζάκου, Α. 1975. *Κεντρικοί οικισμοί της Σίφνου*